

УДК 371.111:005:95(045)

В.С.БЕРЕКА,*доктор педагогічних наук, професор
(м.Хмельницький)***Сутність управлінського процесу в педагогічній творчості В.О.Сухомлинського**

В статті розкриваються актуальні проблеми управління навчальним закладом визначенні В.О.Сухомлинським.

Ключові слова: *управлінський процес, педагогічна творчість, В.О.Сухомлинський.*

Постановка проблеми в загальному вигляді... В Україні формується державна політика в галузі освіти, створено основне законодавче поле освітянської галузі, розроблено нормативно-правову базу для розвитку національної системи освіти. Прийнято закони „Про освіту”, „Про дошкільну освіту”, „Про професійно-технічну освіту”, „Про позашкільну освіту”, „Про вищу освіту”, затверджено Національну доктрину розвитку освіти України у XXI столітті.

Однією з важливих складових педагогічної науки і практики є управління педагогічними системами. У зв'язку з радикальними змінами у соціально-освітньому просторі України відбувається процес формування цілісної теорії управління навчальними закладами, що відповідає новій педагогічній парадигмі.

За останні роки школа України пройшла значний шлях від одноманітності, унітарності до варіативності, різноманітності. Все більше набуває сили ідея підпорядкування процесу освіти завданням виховання дитини, з'явилося багато інноваційних навчальних закладів, відбувається оновлення та вдосконалення змісту освіти та виховання, модифікація форм та методів навчальної та виховної роботи, в шкільне життя запроваджуються демократичні засади.

Формулювання цілей статті... Але будь-які реформи та трансформації повинні враховувати попередній досвід, здобутки, прогресивні ідеї, щоб не повторювати вже зроблених помилок, використовувати позитивне для подальшого руху вперед. Саме тому розробка сучасних моделей навчально-виховного процесу повинна ґрунтуватися на врахуванні історико-педагогічного досвіду. Цього вимагають і концептуальні положення реформування освіти в Україні, якими передбачено оптимальне поєднання в педагогічному процесі „класичної спадщини і сучасних досягнень наукової думки” [1].

Аналіз досліджень і публікацій... Повчальним для сучасного періоду є визначення сутності шкільної справи визнаними в усьому світі українськими педагогами (А.С.Макаренко, В.О.Сухомлинський). Різним аспектам управлінської діяльності Василь Олександрович Сухомлинський присвятив чимало наукових доробок. В більшості з них він акцентує увагу на те, що директор школи стає організатором і керівником педагогічного колективу лише постільки, оскільки він уміє об'єднати зусилля вчителів для колективної думки, вміє знайти, показати шлях її розвитку в творчій праці і – це найголовніше – разом з учителями з року в рік нагромаджує духовні цінності навчально-виховного процесу [2, т.1, с.606].

Виклад основного матеріалу... Ці думки народжувалися не на голому місці. В своїй праці „Павлівська середня школа” Василь Олександрович зізнається: „Ця книжка побудована на власному досвіді. У ній певною мірою відбито підсумок 33 річної педагогічної роботи автора в Павлівській середній школі, у тому числі директором школи 26 років” [2, т.4, с.32]. Тому як настанову слід сприймати його слова: „Керівник школи буде хорошим, авторитетним наставником учителів і учнів лише доти, поки він удосконалює свою майстерність і майстерність вчителя й вихователя. Хороший директор – це насамперед добрий організатор, вихователь і дидакт не тільки щодо дітей, яких він навчає на своїх уроках, а й щодо всіх вихованців школи та вчителів” [2, т.4, с.31].

Керівник навчального закладу сприймається В.О.Сухомлинським як генератор колективних ідей. „Директор школи стає організатором і керівником педагогічного колективу лише постільки, оскільки він уміє об'єднувати зусилля вчителів для колективної думки, для втілення думки у творчій праці” [2, т.1, с.200].

Процес управління школою Василь Олександрович подає як систему діяльності директора школи. Великий педагог першим обґрунтував необхідність управління кінцевими результатами педагогічного процесу у межах великих управлінських циклів (10-річного, 8-річного, 4-річного). Педагогізація управління передбачає, за В.Сухомлинським, гуманізацію мислення керівника. Принципи, якими Василь Олександрович керувався як директор у своїй роботі, були нестандартними для того часу: ініціативність, демократичність, колегіальність прийняття управлінських рішень, відкритість для критики, врахування особистої думки підлеглого, творчий підхід.

Загалом у цей період ступінь розробки понятійного апарату теорії внутрішньошкільного управління була досить низькою, обґрунтування змісту управлінської діяльності велося згідно існуючої парадигми державного управління, в основному аналізувалися контроль та планування в якості провідних функцій управління, проблематика досліджень формувалась переважно емпіричним та директивним способами, з емпіричних методів дослідження використовувались лише спостереження, вивчення управлінського досвіду, управлінської документації. Сьогодні як аксіома сприймається його настанова „Щоб керувати колективом і правильно спрямовувати його діяльність, керівник школи і всі вихователі повинні добре знати психічні, духовні, інтелектуальні особливості кожної дитини” [2, т.1, с.407].

Та й методи роботи з учителями, які застосовував Василь Олександрович, не вписувались в традиційні: „Індивідуальна, дружня, відверта, душевна розмова – головний метод роботи директора з вчителем” – зауважував він [2, т.4, с.39].

Як на наш погляд, класичною є поява книжки „Розмова з молодим директором школи” [3] – фундаментальна теоретико-прикладна праця з проблем керівництва школою. Бесіди були спочатку опубліковані в 1965 – 1966 рр. у журналі „Народное образование”. Коло питань охоплює такі важелі впливу на навчально-виховний процес, як творча праця педагогічного колективу й індивідуальна творчість учителя, навчально-виховний процес на уроках, педагогічна культура вчителя, керівництво процесом навчання, аналіз уроку, підбивання підсумків навчального року, взаємовідносини вчителя із своїми вихованцями, виховання важких дітей.

Лейтмотивом цієї „розмови” є твердження, що навчально-виховний процес має три джерела: науку, майстерність і мистецтво. Добре керувати навчально-виховним процесом – це означає досконало володіти наукою, майстерністю і мистецтвом навчання і виховання ... Керівник школи буде хорошим, ерудованим авторитетним учителем учителів тільки доти, поки для цього на першому місці стоятиме сама суть шкільної справи – навчання і виховання, вивчення і знання дитини [3, с.8].

Виділимо основні проблеми, на які Василь Олександрович зосереджував увагу задля успішного керівництва навчальним закладом.

1) „Якщо ви хочете бути хорошим директором, прагніть передусім бути хорошим педагогом – хорошим учителем-дидактом і хорошим вихователем не лише щодо тих дітей, яких ви навчаєте на своїх уроках, а й щодо всіх вихованців школи, довірених вам суспільством, народом, батьками. Якщо ж ви, зайнявши посаду директора, вважаєте, що успіх залежить від якихось особливих адміністративних талантів, прощайтеся з думкою стати хорошим директором” [3, с.9–10].

Великий педагог наголошував, що справжнім керівником, якому вірять і якого поважають, – можна стати лише тоді, коли з кожним днем усе більше заглиблюєшся в деталі, в тонкощі педагогічного процесу, коли перед тобою відкриваються все нові й нові грані того, що можна назвати мистецтвом впливу на душу людини [3, с.10].

2) Як дбайливий садівник готує ґрунт під троянди, так директор школи повинен готувати ґрунт для запозичення передового досвіду, створеного кращими майстрами педагогічної праці. І підготовка цього ґрунту залежить передусім від майстерності директора школи як педагога. Майстерність колективу – це педагогічні ідеї. Але ідеї без конкретних справ перетворюються в пустоцвіт. Щоб ідея перейшла з практики однієї школи в практику іншої, потрібна індивідуальна творчість, що ґрунтується на колективних переконаннях [3, с.18].

3) Предметом особливої турботи всього педагогічного колективу і керівника школи повинні бути початкові класи як ланка, де діти оволодівають інструментом учіння, одержують початкову освіту.

„Мистецтво керівництва загальноосвітньою школою в тому й полягає, щоб учителів початкових класів і вчителів середніх і старших класів об’єднували єдині педагогічні переконання, щоб індивідуальна творчість, – а без неї немислимий творчий колектив, – образно кажучи, текла невичерпними струмками в єдиний потік колективної майстерності, колективного досвіду, колективного піклування про знання учнів” [3, с.27].

4) Головна діяльність, яка визначає характер усієї атмосфери, всього укладу шкільного життя, – це свідомо розумова праця учнів, результатом якої є глибокі міцні знання. Керувати педагогічним колективом, бути вчителем учителів – це означає управляти розумовою працею школярів, здійснювати на неї вплив.

„Часто доводиться чути запитання: як можна керувати школою і одночасно займатися науково-дослідною роботою? Але повсякденно аналізувати розумову працю школярів, проникати в саму сутність процесу пізнання навколишнього світу, вивчати численні факти, робити висновки й узагальнення, думати над тим, зробити розумову працю більш ефективнішою, – це і є найбільш жива, найбільш вдячна наукова робота [3, с.28].

5) Найважливіша місія директора і завуча – відкрити перед учителем один дуже важливий і водночас важко вловимий бік педагогічної діяльності: вчитель повинен думати про теоретичний матеріал, який він викладає, і одночасно спостерігати за розумовою працею школярів, бачити,

спостерігати, аналізувати їхню увагу, інтерес, вольові зусилля, ставлення до інтелектуальної праці і до вчителя. Гармонійне злиття цих двох функцій педагогічної праці, вміння думати про різні речі й аналізувати складний процес учіння різних боків – це одна з тих найтонших сфер педагогічної майстерності, яка дає нам щастя творчості [3, с.34].

Педагогічне керівництво школою насамперед у тому й полягає, щоб бачити, як у праці кожного вчителя зливаються ці дві функції допомагати вчителю стати мудрим творцем тієї гармонії, ім'я якій зосереджена розумова праця школярів [3, с.35].

6) Насамкінець В.О.Сухомлинський дає відповідь на одне із запитань керівників шкіл: чи обов'язково директору школи знати всі предмети навчального плану середньої школи? „Так, обов'язково, і не тільки програму, а й значно більше. Директор повинен бачити передній край наук, основи яких викладаються у школі. А про програму нічого й сказати – це ази, без знання яких керівництво перетворюється в пусту балаканину” [3, с.46]. Цієї думки Василь Олександрович дотримувався впродовж тривалого періоду керівництва школою. Він постійно підкреслював: „Перше джерело, що живить дитячу любов до знань, – це висока інтелектуальна культура вчителів і насамперед директора школи. Неможливо керувати навчально-виховним процесом у школі, не знаючи предметів навчального плану” [2, т.4, с.44]

Все це директору потрібно знати і для того, щоб аналізувати працю вчителя, і для того, щоб утвердити в педагогічному колективі важливе переконання: учіння – дуже складна розумова праця, щоб управляти ним, потрібно розуміти, бачити його в усіх деталях.

Висновки... Педагогічна спадщина видатного педагога багата й різноманітна. Але ми не випадково зупинилися на його ідеях і думках про управління навчальним закладом. Ці поради і рекомендації з окремих проблем навчального процесу і керівництва ним ґрунтуються як на багаторічному власному досвіді Василя Олександровича, так і на даних тогочасної науки та узагальненні досвіду кращих керівників шкіл країни. Саме врахування й творче використання цього цінного історико-педагогічного досвіду може сприяти розв'язанню назрілих проблем, в тому числі й тих, що нагромадилися в управлінні навчальним закладом.

Список використаних джерел та літератури:

1. Державна національна програма „Освіта” (Україна ХХІ століття). – К., 1994.
2. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5-ти т. / В. О. Сухомлинський. – К., 1977.
3. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1988. – 284 с.

Анотація

В.Е.Берека

Сущность управленческого процесса в педагогическом творчестве В.А.Сухомлинского

В статье раскрываются актуальные проблемы управления учебным заведением, определенные В.А.Сухомлинским.

Ключевые слова: управленческий процесс, педагогическое творчество, В.А.Сухомлинский.

Summary

V.Ye.Bereka

Essence of Managerial Process in Pedagogical Creative Work of V.O.Sukhomlyns'kyi

Topical problems of educational institution management, defined by V.O.Sukhomlyns'kyi are revealed in the article.

Key words: managerial process, pedagogical creative work, V.O.Sukhomlyns'kyi.

Дата надходження статті: „30” серпня 2011 р.

УДК 37.01

В.В.БІЛИК,

викладач

(м.Хмельницький)

Перспективи розвитку вітчизняної інженерно-педагогічної освіти в контексті євроінтеграційних процесів

Подається характеристика стану та основних напрямів розвитку вищої професійної освіти України в умовах євроінтеграційних процесів. Розглянуто проблеми та шляхи реформування сучасної інженерно-педагогічної освіти.

Ключові слова: вища освіта, інженерно-педагогічна освіта, розвиток освіти.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Кожна соціально-економічна формація орієнтована на певну модель професійної освіти, яка повинна забезпечувати економіку країни необхідним спектром фахівців. Нові соціально-економічні умови розвитку України вимагають підготовки компетентних та конкурентоздатних фахівців, які швидко можуть адаптуватись в умовах динамічного ринку праці.

З 2004 року, після підписання Україною Болонської декларації та входження в ЄПВО, розпочався новий етап розвитку вітчизняної освіти, який базується на урахуванні національних та інтеграційних